

До разової спеціалізованої
вченої ради ДФ 2023-12
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
61024, м.Харків, вул.Пушкінська, 77

ВІДГУК

офіційного опонента Якубівського Ігоря Євгеновича, доктора юридичних наук, професора, професора кафедри цивільного права та процесу юридичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка на дисертацію Анісімова Кирила Германовича на тему «ОБГОРТКОВІ ЛІЦЕНЗІЙНІ ДОГОВОРИ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ ТА СУДОВІЙ ПРАКТИЦІ УКРАЇНИ, США І КРАЇН ЄС», подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 081 «Право»

Актуальність теми дисертації. Виникнення та подальший стрімкий розвиток масових ринків об'єктів авторського права і суміжних прав у США та низці країн Європи ще у 1980-х роках окреслили проблематику пошуку ефективних та оптимальних цивільно-правових засобів розпорядження майновими правами інтелектуальної власності. Дієвим рішенням для потреб практики стали обгорткові ліцензійні договори. Проте досить довго питання щодо їх правової природи, належного оформлення, відповідальності сторін тощо залишалися невирішеними.

Поступово у США та країнах ЄС формувалося різноманітне законодавче регулювання таких договірних конструкцій, а також судова практика щодо їх застосування. Однак у чинному цивільному законодавстві України ці договори не одержали закріплення та належної правової регламентації. Більше того, у вітчизняній цивілістиці практично відсутні наукові розвідки, присвячені проблематиці обгорткових ліцензійних договорів.

На сьогодні в Україні значною мірою поживається розвиток держави і суспільства у напрямі інноваційної моделі розвитку, поглиблюються процеси

евроінтеграції та поступово відбувається підготовка до рекодифікації вітчизняного цивільного законодавства. У цьому контексті варто погодитися з тим, що постає нагальна необхідність дослідити історичну генезу практики використання обгорткових ліцензійних договорів, їх правову природу, спираючись на законодавчі нароби й судову практику США і країн ЄС, класифікувати обгорткові ліцензійні договори й визначити їх місце серед інших цивільно-правових договорів, детально проаналізувати їх елементи, розкрити питання зміни і розірвання цих договорів, окреслити шляхи модернізації чинного релевантного законодавства України тощо.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дисертації затверджена на засіданні вченої ради Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого 22 листопада 2019 року, протокол № 4 й узгоджується із планом науково-дослідних робіт кафедри цивільно-правової політики, права інтелектуальної власності та інновацій Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого в межах державної цільової комплексної програми «Проблеми вдосконалення правового регулювання особистих немайнових та майнових відносин в Україні» (номер держреєстрації 0111U000963).

Ступінь обґрунтованості і достовірності наукових положень, висновків, рекомендацій, сформульованих у дисертації, є високим, що підтверджується використанням К. Г. Анісімовим широкого кола науково-теоретичних, нормативних та емпіричних джерел. Дослідження обгорткових ліцензійних договорів проведено із застосуванням загальнонаукових і спеціальних методів пізнання правових явищ: аналізу, синтезу, дедукції, індукції, узагальнення, історичного, порівняльно-правового, формально-юридичного (нормативно-догматичного), логіко-юридичного методів, а також методів альтернатив і конкретно-соціологічних досліджень тощо (с. 6-7).

Чітке формулювання поставленої мети і визначення завдань сприяли повному й всебічному вивченню кола важливих питань, пов'язаних із обгортковими ліцензійними договорами. Аналіз тексту дисертації свідчить про те, що К. Г. Анісімову вдалося досягти поставленої мети дисертації – визначити правову природу обгорткових ліцензійних договорів, з'ясувати комплекс особливостей таких

договорів як правочинів щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності із спрощеним порядком укладення, а також розробити механізми охорони і захисту прав та інтересів кінцевих користувачів у досліджених здобувачем відносинах. Представлені автором наукові результати, висновки і практичні рекомендації підтверджують виконання поставлених у роботі завдань: виявити передумови становлення обгорткових ліцензійних договорів на масових ринках об'єктів авторського права і (або) суміжних прав; розглянути розвиток таких цивільно-правових конструкцій у договірній практиці й еволюцію наукових поглядів щодо їх використання; з'ясувати їх юридичну природу та на основі цього надати вичерпне визначення обгорткових ліцензійних договорів; віднайти критерії класифікації таких договорів, які мають теоретико-прикладну цінність, і розподілити обгорткові ліцензійні договори на види; визначити предмет обгорткових ліцензійних договорів, який обумовлює їх специфіку, складає їх видоутворюючі й найбільш суттєві ознаки; охарактеризувати умови досліджуваних договорів і висвітлити особливості, які обумовлені спрощеним порядком укладення; розкрити статусні особливості сторін обгорткових ліцензійних договорів; комплексно прояснити питання, пов'язані з формою й порядком укладення обгорткових ліцензійних договорів; визначити особливості розірвання ліцензійних договорів із спрощеним порядком укладення; з'ясувати юридичні наслідки використання ліцензіарами недобросовісних і несправедливих умов у США і країнах-членах ЄС; запропонувати цивільно-правові механізми забезпечення балансу інтересів ліцензіарів і ліцензіатів; охорони й захисту кінцевих користувачів як слабких сторін обгорткових ліцензійних договорів (с. 5).

Опрацювання значної кількості наукових джерел дало змогу К. Г. Анісімову на належному рівні обґрунтувати наведені в дисертації положення і пропозиції, які виносяться на захист. Усього автором використано 272 джерела, які розміщені на 29 сторінках. Враховуючи формулювання теми дисертаційного дослідження, яке значною мірою зорієнтоване на порівняльно-правовий аналіз законодавства України із правом США та країн ЄС, дисертантом широко використані іноземні джерела за темою дисертації, що додатково підтверджує високий ступінь обґрунтованості і

достовірності одержаних наукових результатів. Зробити достовірні й обґрунтовані висновки К. Г. Анісімову дозволив також вдало складений план роботи, який дав можливість повно і всесторонньо розкрити проблематику обгорткових ліцензій в цивільному праві.

У першому розділі автор розглянув загальнотеоретичні положення щодо обгорткових ліцензійних договорів. Проаналізовано історичний розвиток досліджуваних договірних конструкцій починаючи із зародженням масового ринку об'єктів авторського права і суміжних прав у 1980-х роках. При цьому, було виділено підходи, тенденції та позитивний досвід вирішення досліджуваної проблематики у різних правових системах. Варто позитивно оцінити сформульоване автором визначення поняття обгорткового ліцензійного договору, а також запропонована у роботі класифікація обгорткових ліцензійних договорів (с. 14-74).

Другий розділ дисертації присвячено характеристиці елементів обгорткових ліцензійних договорів. Автором встановлено, що предметом обгорткових ліцензійних договорів є дозвіл на використання об'єктів авторського права і (або) суміжних прав. Досліджені інші умови обгорткових ліцензійних договорів та їх суб'єктний склад (с. 75-128).

У третьому розділі автор проаналізував обгорткові ліцензійні договори з позиції динаміки. Так, були досліджені особливості укладення та форма обгорткових ліцензійних договорів. Здійснено ретельний аналіз способів захисту ліцензіата як сторони обгорткових ліцензійних договорів (с. 129-174).

Структура дисертації повністю відповідає визначеній меті й поставленим завданням дослідження, дозволяє послідовно розглянути всі проблемні питання, окреслені автором. У цілому необхідно підкреслити теоретичну послідовність подання матеріалу і цілісність змісту, що позитивно впливає на отримані автором наукові результати. Робота, виконана К. Г. Анісімовим, містить системний аналіз предмета дослідження.

З огляду на це можна констатувати, що достовірність отриманих результатів і обґрунтованість сформульованих пропозицій зумовлюються правильно обраним

методологічним підходом до проведення дослідження, об'ємом і всебічністю вивчення нормативного, наукового й емпіричного матеріалу.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що вперше у вітчизняній цивілістиці комплексно розглянуто правову природу обгорткових ліцензійних договорів, висвітлено спектр особливостей таких договорів як правочинів щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності із спрощеним порядком укладення, а також розроблено механізми охорони й захисту суб'єктивних цивільних прав та інтересів кінцевих користувачів у досліджуваних договорах.

До найвагоміших результатів дисертації, що визначають її наукову новизну, вважаємо, можна віднести наступні:

1. Формулювання авторського визначення обгорткових ліцензійних договорів як «групи ліцензійних договорів, за якими одна сторона (ліцензіар) надає другій стороні (ліцензіату) дозвіл на використання об'єкта авторського права і (або) суміжних прав на умовах, встановлених ліцензіаром у стандартних формах, а ліцензіат може приєднатися до запропонованого договору лише в цілому шляхом вчинення дій, які виражають його згоду з умовами у спосіб, передбачений офертою» (с. 50).

2. Правові висновки щодо юридичної природи обгорткових ліцензійних договорів, яка проявляється у трьох аспектах: 1) досліджувані договірні конструкції належать до правочинів у сфері інтелектуальної власності, які є самостійною групою цивільно-правових договорів; 2) обгорткові ліцензійні договори є саме ліцензійними договорами; 3) обгорткові ліцензійні договори – договори із спрощеним порядком укладення, що полягає у використанні конструкції договору приєднання (с. 48-49).

3. Запропонована автором у дисертації класифікація обгорткових ліцензійних договорів, яка передбачає їх поділ на види за різними критеріями. Особливо варто відзначити класифікацію обгорткових ліцензійних договорів залежно від особливостей їх укладення на: 1) коробкові обгорткові ліцензійні договори; 2) клік-обгорткові ліцензійні договори; 3) браузер-обгорткові ліцензійні договори. При

цьому здобувач слушно підкреслює, що зазначені види обгорткових ліцензійних договорів формувалися історично (с. 60).

4. Доведене здобувачем положення про те, що за обгортковими ліцензійними договорами може надаватися лише невиключна ліцензія, оскільки основне їх призначення – забезпечити широкий доступ необмеженого кола кінцевих користувачів до певного об'єкта авторського права і (або) суміжних прав, а використання такого об'єкта кінцевим користувачем може бути обмежене певною метою, що дозволяє ліцензіату обрати найвигідніші для себе умови залежно від власних цілей (с. 51-53).

5. Наукові положення, які стосуються предмета обгорткового ліцензійного договору. Здобувач слушно зазначає про недоречність виокремлення предмета й об'єкта ліцензійного договору. В даному випадку потрібно розмежовувати сам договір як правочин (юридичний факт) і зобов'язальне правовідношення, яке виникає на підставі договору (с. 77-81). Заслуговує на підтримку сформульоване авторське визначення предмета обгорткового ліцензійного договору як дозволу на використання об'єкта авторського права і (або) суміжних прав (с. 88).

6. Обґрунтування, що ліцензіат є слабкою стороною обгорткових ліцензійних договорів. При цьому автор доречно підкреслив, що рівновага між сторонами таких договорів може бути досягнута: розширенням прав слабкої сторони і збільшенням обов'язків сильної сторони; посиленням цивільно-правової відповідальності сильної сторони за невиконання або неналежне виконання договору; обмеженням цивільно-правової відповідальності слабкої сторони; встановленням спеціального порядку укладення, зміни і розірвання договору тощо (с. 118-119).

7. Незважаючи на певну наукову сміливість, варто підтримати отримані автором теоретичні положення щодо значення письмової форми та підпису у контексті обгорткових ліцензійних договорів. Так, К. Г. Анісімов зазначив, що вимога письмової форми покликана забезпечити достатню формалізацію й об'єктивне вираження змісту правочину, а підпис – забезпечити ідентифікацію сторони договору, засвідчення її особистої участі при підписанні і демонстрації згоди із змістом договору. На основі цього, було отримано висновок про те, що

представлення даних у письмовій формі може цілком існувати окремо, а вимога простої письмової форми не має означати вимоги проставлення підписів. Можна погодитися з думкою автора, що в подальшому у вітчизняному цивільному праві при укладенні обгорткових ліцензійних договорів мала б бути дотримана проста письмова (електронна) форма, а до підпису має бути застосований гнучкий підхід (с. 143, 170).

8. Цілком виваженим є виокремлення низки вимог до оферти при укладенні обгорткових ліцензійних договорів з урахуванням їх специфіки, а саме: 1) ліцензіат має бути належним чином повідомлений щодо запропонованих умов ліцензійного договору; 2) має бути технічно забезпечений простий перегляд умов ліцензійного договору; 3) можливість ліцензіата ознайомитися з умовами обгорткового ліцензійного договору, що містяться в оферті, повинна мати сталий характер; 4) у пропозиції укласти обгортковий ліцензійний договір має бути роз'яснена інформація, що стосується прийняття оферти кінцевим користувачем (с. 144-148);

9. Наукові підходи щодо акцепту пропозиції укласти обгортковий ліцензійний договір здобувач слушно розглядає з позиції особливостей окремих видів таких договорів. Для укладення клік-обгорткових ліцензійних договорів кінцеві користувачі здійснюють своє волевиявлення приєднатися до запропонованого договору шляхом вчинення активних дій, які були попередньо визначені ліцензіаром в оферті. Такі дії полягають у підписанні договору електронним підписом, оскільки становлять собою електронні дані, які додаються підписувачем до інших електронних даних або логічно пов'язуються з ними і використовуються як підпис. Акцепт пропозиції укласти браузер-обгортковий ліцензійний договір здійснюється кінцевим користувачем шляхом вчинення конклюдентних дій, оскільки завантаження об'єкта авторського права і (або) суміжних прав, його інсталяція або подальше використання тощо засвідчують бажання ліцензіата укласти договір і спрямовані на безпосереднє виконання умов запропонованого ліцензійного договору (с. 149-152).

10. Науковий інтерес також становлять підходи автора щодо розуміння правових механізмів забезпечення справедливості та добросовісності у відносинах за обгортковим ліцензійним договором. Автор довів, що правило тлумачення *contra proferentem* можливо застосовувати до незрозумілих умов обгорткових ліцензійних

договорів у випадку, коли всі інші правила тлумачення виявилися непридатними (с. 160-161).

Теоретичне та практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що автором сформульовано низку важливих положень і висновків теоретико-правового характеру й надано окремі пропозиції щодо удосконалення цивільно-правового регулювання в Україні.

Сформульовані висновки, пропозиції та рекомендації можуть бути використані у: науково-дослідній сфері – як основа для подальших наукових досліджень у сферах договірного права та права інтелектуальної власності; у нормотворчій діяльності – як теоретичного матеріалу для удосконалення чинного вітчизняного цивільного законодавства; правозастосовній діяльності – шляхом їх застосування судами при розгляді відповідних категорій справ; адвокатами та іншими особами під час здійснення професійної діяльності; навчальному процесі – для викладання навчальних дисциплін «Цивільне право України», «Інтелектуальна власність» та відповідних спецкурсів, при підготовці підручників, навчальних і методичних посібників тощо для студентів вищих юридичних навчальних закладів; договірній практиці – при підготовці умов ліцензійних договорів за участю кінцевих користувачів і розробці механізмів здійснення останніми акцепту пропозиції укласти відповідні договори; інформаційно-аналітичній сфері – для поширення знань про спрощений порядок укладення ліцензійних договорів серед широкого загалу.

Ступінь апробації та впровадження результатів дисертаційної роботи. Основні теоретичні й практичні висновки, положення і пропозиції дослідження викладені у 4 наукових статтях, з яких 1 опублікована в зарубіжному виданні, а 3 – у фахових виданнях, перелік яких затверджено МОН України, 5 тезах доповідей на конференціях (усього – 9 наукових публікацій). Усі публікації містять достатній опис наукових результатів, що підтверджує їх достовірність. У наукових працях, в яких висвітлюється основний зміст дисертації, не виявлено тотожних за змістом статей, оприлюднених у фахових виданнях, затверджених МОН України.

При аналізі структури і форми дисертації й автореферату не виявлено суттєвих порушень в їх оформленні. Основні положення дисертації ідентичні змісту анотації.

Відповідність тексту дисертації вимогам академічної доброчесності. Аналіз тексту дисертації, а також публікацій автора за темою дисертації свідчить про відсутність ознак порушення автором вимог академічної доброчесності. В дисертаційній роботі і публікаціях автора наявні посилання на джерела інформації у разі використання ідей, тверджень та інших відомостей, дотримано вимоги норм законодавства про авторське право, а також надано достовірну інформацію про результати наукової діяльності, використані методики досліджень і джерел інформації. В дисертаційній роботі К. Г. Анісімова не виявлено ознак академічного плагіату.

Аналіз дискусійних положень дисертації та основні зауваження. У цілому позитивно оцінюючи дисертацію К. Г. Анісімова на тему «Обгорткові ліцензійні договори у цивільному праві та судовій практиці України, США і країн ЄС», слід зауважити, що окремі її положення, висновки й рекомендації мають дискусійний характер або ж потребують додаткової аргументації автора дисертації.

1. Не надто послідовною є позиція здобувача щодо можливості укладення безстрокових обгорткових ліцензійних договорів. З одного боку, здобувач пропонує класифікувати обгорткові ліцензійні договори залежно від строку, на який вони укладаються, на строкові і безстрокові. Водночас, автор констатує, що використання об'єкта все ж буде обмежене строком чинності виключного майнового права на цей об'єкт (с. 56). В даному випадку варто взяти до уваги приписи ст. 1110 ЦК України, ст. 50 Закону України «Про авторське право і суміжні права», зі змісту яких випливає строковість ліцензійного договору.

2. Не цілком зрозумілим видається положення про те, що в разі відсутності в обгортковому ліцензійному договорі умови про територію, на яку розповсюджується дозвіл на використання об'єкта авторського права і (або) суміжних прав, дія цього дозволу має поширюватися на територію України, а за умови тимчасового використання – й на інші території (с. 180). У цьому відношенні потребує додаткового пояснення те, що розуміє здобувач під «тимчасовим використанням», і про які саме «інші території» йдеться у даному випадку.

3. На с. 97, 180 здобувач зазначає: «користування» і «використання» об'єкта авторського права і (або) суміжних прав неоднакові за змістом категорії. Способи використання об'єкта авторського права і (або) суміжних прав, у яких зацікавлений кінцевий користувач, охоплюються категорією «користування». Водночас таке «користування» неможливе без дозволу ліцензіара на використання об'єкта авторського права і (або) суміжних прав у визначені способи». У цьому відношенні здобувач безпідставно вживає стосовно об'єктів авторського права і суміжних прав поняття «користування». Останнє є властивим термінології речового права, тоді як для права інтелектуальної власності зміст майнових прав визначається через категорію «використання».

4. Не достатньо переконливою виглядає пропозиція автора щодо розмежування понять «строк ліцензійного договору» і «строк, на який надається право використання об'єкта права інтелектуальної власності». Тим більше, сам автор визнає, що у більшості випадків у обгорткових ліцензійних договорах ці строки збігаються (с. 100). Незрозумілою є як сама доцільність проведення такого розмежування, так і його правове значення.

5. На с. 182 стосовно форми обгорткових ліцензійних договорів автор доходить висновку про те, що представлення даних у письмовій формі може існувати окремо, а вимога простої письмової форми не має означати вимогу проставлення підписів. Думається, що дана пропозиція потребує додаткових пояснень щодо того, як вона корелює із приписами ст. 207 ЦК України про вимоги до письмової форми правочину. На наш погляд, автору варто було би запропонувати конкретні зміни до законодавства, які би дозволяли реалізувати вищезазначений підхід.

6. Потребує уточнення положення новизни про те, що єдине право, яке надається за ліцензійним договором, – це право використовувати об'єкт права інтелектуальної власності (с. 11). Дане твердження є справедливим для обгорткових ліцензійних договорів з огляду на невиключний характер ліцензії. Проте щодо ліцензійних договорів загалом варто враховувати можливість надання ліцензіатом субліцензій (ч. 2 ст. 1109 ЦК України, ч. 3 ст. 50 Закону України «Про авторське право і суміжні права»), а також право ліцензіата, якому надана виключна ліцензія,

на звернення до суду із вимогою про заборону неправомірного використання об'єкта авторського права чи об'єкта суміжних прав (п. 2 ч. 1, п. 3 ч. 2 ст. 55 Закону України «Про авторське право і суміжні права»).

7. Хоча автором зроблено, в цілому, слушні висновки щодо правових механізмів забезпечення справедливості та добросовісності умов обгорткового ліцензійного договору, вважаємо некоректним вживання словосполучення «недобросовісна умова» (с. 11). Добросовісність чи недобросовісність характеризують суб'єктивну сторону поведінки учасника цивільних відносин, але ці категорії не можуть бути застосовані до умов цивільно-правового договору.

8. На с. 184 дисертант виснує, що ліцензіат має бути забезпечений правом односторонньої відмови від обгорткового ліцензійного договору в цілому шляхом припинення використання визначеного у договорі об'єкта авторського права і (або) суміжних прав. Сама по собі доцільність наділення ліцензіата правом односторонньої відмови від обгорткового ліцензійного договору є слушною. Водночас, дискусійним є ототожнення односторонньої відмови від договору та припинення використання ліцензіатом об'єкта. Ліцензіат може певний час фактично не використовувати об'єкт, зберігаючи за собою засноване на обгортковому ліцензійному договорі право на таке використання.

Однак наведені зауваження підтверджують складність і багатоаспектність теми, обраної для дослідження, або ж є елементом наукової дискусії, або мають рекомендаційний характер і не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації, теоретичне і практичне значення отриманих в ній результатів і не применшують у цілому її високий науковий рівень.

Загальний висновок. За актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною значущістю здобутих результатів, а також за змістом, кількістю, обсягом публікацій і повнотою опублікованих дисертантом матеріалів дисертаційна робота Анісімова Кирила Германовича на тему «Обгорткові ліцензійні договори у цивільному праві та судовій практиці України, США і країн ЄС» відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи

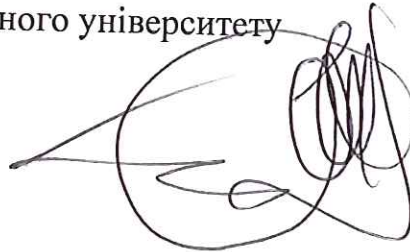
про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44.

На підставі викладеного, вважаю, що представлена до захисту дисертація є завершеною науковою працею, що містить нові науково обґрунтовані результати, які у сукупності розв'язують конкретне наукове завдання, що має істотне значення для юридичної науки, а її автор Анісімов Кирило Германович заслуговує на присудження йому ступеня доктора філософії в галузі знань 08 – Право за спеціальністю 081 – Право.

31 жовтня 2023 року

Офіційний опонент:

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри цивільного права та процесу
Львівського національного університету
імені Івана Франка

Ігор ЯКУБІВСЬКИЙ

Підпис Якубівського І. Є.
ПІДТВЕРДЖУЮ
Вчений секретар
Львівського національного університету
імені Івана Франка

Ольга ГРАБОВЕЦЬКА

